

Sandor slash Ida

En dag träffas Sandor och Ida på en chatt på nätet. Han, en lite bortkommen balettdansör från Göteborg. Hon, en partytjej från Stockholm som egentligen vill vara någon annan. Så börjar de bägge en resa in mot sig själva och mot varandra. Efter Sara Kadefors August-prisade roman med samma namn.

Rekommenderad från åk 7

EN FILMHANDLEDNING AV
JOHANNA KOLJONEN

Handling

Sandor bor i Göteborg och dansar balett. Han har inga kompisar, utom grannen Tobbe som bara är intresserad av vetenskap och inte kan ha riktiga konversationer. En del av killarna i skolan kallar Sandor för bög, de andra tycker kanske han är okej när han spelar fotboll eller beter sig mer som de.

Ida är en partytjej från Stockholm. Tillsammans med sina bästa vänner Susanna och Therese skolkar hon från skolan, super och går ut och dansar. De är populära bland killarna, men många av tjejerna i skolan föraktar dem. När Idas granne Vanja kallar henne bimbo slår Ida till henne, men inom sig är hon inte säker på om anklagelsen är orättvis. Therese och Susanna blir både upprörda och uppyrmda av konflikten och börjar planera ett sätt för Ida att hämnas på Vanja. Men Ida är egentligen inte intresserad av mer bråk.

Ida känner att det borde finnas något mer i en gemenskap än ytligt snack och elakt skvaller. I en chatt på nätet får hon kontakt med Sandor. De börjar e-posta varann om sådant de inte kan dis-

kutera med andra. Om hur obetydliga och misslyckade de känner sig och om hur deras verkliga jag skiljer sig från vad alla andra tror om dem. De är uppriktiga om sina känslor, men ljuger ändå till en början om sina liv. Sandor påstår att han är en festprisse som spelar fotboll och har en flickvän, Ida att hon är ett hästintresserat naturbarn som inte vet hur man tar kontakt med killar. Sanningen kommer snart fram, men deras lögnar säger en del om hur de skulle vilja vara.

Sandors mamma är en före detta balettdansös som lever ut sina drömmar genom honom. Idas mamma är arbetslös på grund av sin depression och förmår inte ta hand om sig själv, än mindre sin dotter. För bägge mammorna är det ett skräckscenariot att deras barn skulle sluta som de, innerligt besvikna på sig själva. Både Sandor och Ida slits mellan sin kärlek för sina föräldrar och sin skam över deras pinsamma misslyckanden.

När Sandors självförtroende växer vågar han säga ifrån hemma och sluta med dansen. Han spelar fotboll och umgås mer med killarna i skolan. Ida träffar Lukas, en äldre kille som kör bil och bjuder henne på restaurang. Under en berusad och påtänd tjejkväll hemma hos Ida börjar hon gråta inför väninnorna och berättar om sin mammas sjukdom. De stöttar och tröstar som vänner ska. Sanningen om Sandor kommer också fram. Då de andra säger att någon från nätet ju kan vara vem som helst, kanske pervers, förklarar hon att han är oskuld. När Sandor av en slump råkar ringa på dörren bara några timmar senare skratrar väninnorna ut honom. Ida är hög och kan inte låta bli att skratta hon också. Sandor bryter kontakten med henne genom ett besviket mejl.

Ida tröttnar på att vara ansvarig för sin mamma och flyttar istället in hos Lukas. Ändå verkar hon inte vara särskilt förläskad i honom. Bästisarna Therese och Susanna bjuder in Vanjas pojkvän Erik på en fest en kväll då Lukas är upptagen med annat. Det är ett gyllene tillfälle för Ida att hämnas på Vanja, tycker de, och föreslår att Ida skall hängla med Erik. Hon vägrar, men böjer sig

då de hotar berätta för alla om hennes mammas sjukdom. Förförelsen är lätt för henne och hon får med sig Erik in i ett sovrum. Strax efter lämnar hon festen, besviknen både på sig själv och på väninnorna. Hon avslöjar för dem att de varit lika falska mot varann som mot henne och bryter kontakten.

Ida åker hem till sin mamma för att be om förlåtelse och inser att mamman precis har gjort ett självmordsförsök. Ambulansen hinner fram i tid, men den natten är Ida ensam hemma då Lukas plötsligt bankar på. Någon har berättat för honom om strulet med Erik och han hotar skrikande i trappuppgången att döda henne. Hon ringer desperat till Sandor, som lugnar henne. Deras vänskap återuppväcks och blir djupare än förr. Snart åker hon till Göteborg för att hälsa på honom.

De trivs i varandras sällskap och den första dagen är lycklig och nästan romantisk. Men då de ska umgås med killarna från Sandors skola blir han tyst och sur medan hon är pratig och flörtig. De grälar om det på en restaurang, där han säger att han egentligen är kär i Christina från baletten. När de går hem till Sandor för att byta om inför en fest anklagar Sandors mamma orättvist Ida för att ha fått honom att sluta dansa och förstört hans liv. Hon sminkar sig hårt och super sig full så fort de går ut, dansar och hånglar demonstrativt med Sandors värste fiende i gänget. Killarna börjar slåss, hon säger att hon är kär i Sandor och han säger hatiskt att hon aldrig någonsin kommer att förändras. Hon åker hem samma natt, Sandor kastar hennes grejer i soporna men sparar ett nytt fotografi, taget under hennes första ridlektion.

Ida lider hemska samvetskval och skriver brev på brev för att be om förlåtelse, men hon har gjort honom illa en gång för mycket. Så småningom vaknar Sandors danslust igen. Han tar lektioner utan att berätta det för sin mamma och tränar alltmer med sin tidigare kärlek Christina. När Idas mamma läser i tidningen att sextonårige Sandor Farkas fått en dansroll i en uppsättning på Göteborgsoperan övertalar hon Ida att åka dit till premiären. Sandor gör succé, och efteråt är han hård mot Ida som försöker förklara att hon har förändrats. När Christina kommer fram för att presentera sig rusar Ida besviknen därifrån. Sandor står kvar hos Christina och sin familj och inser plötsligt att han har gjort ett misstag. Han rusar efter Ida i bara scenkläderna och hinner upp henne på tåget. Han medger att han också gjorde fel och säger att han har tänkt på henne hela tiden. Just som de ska kyssa varandra startar tåget och filmen lämnar dem där, lyckliga och förlägna.

Boken mot filmen

Sandor slash Ida är baserad på en prisbelönt ungdomsbok av Sara Kadefors. Arbetet med filmen får många fler dimensioner av att boken läses parallellt.

- Dela upp eleverna i två grupper, en som ser filmen och en som läser boken. Om någon av eleverna redan både sett filmen och läst boken ska de placeras i rätt grupp grundat på vilket de gjorde först. Hälften av varje grupp får i uppgift att skriva ett kort referat av filmen/boken, den andra hälften en recension. Sedan får bokgruppen se filmen och filmgruppen läsa boken. Nu skriver recensionsleverna referat och vice versa.

Bilda sedan nya team bestående av elever från både filmgruppen och bokgruppen. Låt dem jämföra och analysera texter från båda grupperna. Går åsikterna tydligt isär på någon punkt? Är det lättare eller svårare att gilla filmen om man läst boken först? Är filmen eller boken "bättre"? Varför? Hur skiljer sig handlings-

referaten av filmen och boken åt? Betonas olika delar av handlingen beroende på om det är filmen eller boken som är styrande? Är det alltid det man föreställer sig först som styr? Vad är "starkare", bilderna man skapar sig medan man läser eller bilderna man får från filmen?

- I filmen verkar både Ida och Sandor bo i enorma, fräscha hem. Får man samma känsla av boken? När Kadefors målar upp Idas mamma använder hon luktsinnet och känselsinnet i sina beskrivningar. Är mamman i filmen mindre sjuk, eller är det bara att film inte skapar samma inlevelse i fysiskt obehag som text kan göra?

- Hela boken är skriven väldigt starkt i Sandors och Idas perspektiv; läsaren vet nästan hela tiden vad de tänker. Bilden vi får av deras familjemedlemmar och vardag är färgad av deras tolkningar också när de inte citeras direkt. Men i filmen visar kameran en mer objektiv bild. Vi får se hur Idas mamma ser ut, talar och rör sig, och sedan dra våra egna slutsatser. Välj en personbeskrivning i texten och diskutera hur den översatts till film. Fundera på hur man på film skulle kunna visa alldeles olika tolkningar av samma person.

Romanens karaktärer använder sådant de sett på film och i andra medier för att uttrycka sig om sin egen verklighet. Sandor ler gärna lite som Johnny Depp och han ser sig själv som en hjälte i en västernfilm under grälet med Aron.

- Sandor är väl förberedd på sin första fest, från filmer han sett: folköl, nervöst hångel och sexig fylledans som i *Hip hip hora* och *Fucking Åmål*. Men är de här bilderna beskrivningar av verkliga fester eller av varandra? Kan man över huvud taget ha en fest utan att undermedvetet försöka leva upp till den bild av hur en fest skall vara som återupprepas i media? Diskutera vad som får en fest att kännas lyckad: att de flesta som var där hade roligt, eller att minnesbilderna känns som tagna ur *Orange County*?

Förenklade kvinnoroller

I boken har Sandor en syster, Nora, som har bytt baletten mot hip-hop och blivit rappare. Hon framställs som en stark och själv-säker tjej, på vissa sätt Idas motsats men också hennes försvarare. Dansaren Christina är anorektisk och försvinner ur handlingen långt före slutet. Sandor umgås dessutom med "vanliga" tjejer i skolan, som Amanda och gymnasiekompisen Filippa. Den mer kulturella Vanja, som i filmen bara är Idas fiende, blir i boken Idas bästa vän.

I filmen har dessa tjejroller tagits bort eller tonats ner. Det gör handlingen lättare att följa och filmen mindre komplicerad. Men det betyder också att det egentligen bara finns två slags tjejer – änglalika balettdansöser och slampiga partybrudar. Den gamla stereotypen om horan och madonnan förstärks av att Christina och Ida är konkurrenter hela filmen igenom. Ida är uttalat medveten om att det rör sig om roller. Hon påstår hånfullt att Sandor bara "dansar med oskulder". Hon försöker se sig med Sandors ögon, föreställer sig att han ser en hora och betar sig därefter. Att det okroppsliga och oskuldsfulla balettidealet kan vara lika självdestruktivt framgår inte av filmen.

- I boken byter Ida bort sin självdestruktiva stil före hon och Sandor hinner få varann på slutet. I filmen förändras hon inte lika mycket och han måste acceptera henne som hon är. Disku-

tera bra och dåliga sidor av bägge lösningarna. Skulle det vara svårare för oss att förstå Idas osäkerhet om hennes extrema stil hela tiden gick att jämföra med andra mönster för hur tjejer kan bete sig?

- Sandors mamma är en diva, som inte inser hur själviskt och manipulativt hon betar sig. Men hon är också en huslig typ, en sådan som Ida förknippar med trygghet. Idas mamma, inser man, är en hyperfeminin snygging vars kontakt med verkligheten var svag redan innan hon blev sjuk. De frånvarande paperna kommer jämförelsevis lätt undan. Pekar filmen eller boken på underliggande ideal om hur en mamma ska vara? För gärna in Christinas och Babaks föräldrar i diskussionen även om de inte figurerar lika mycket i filmen.

- Mansrollerna är också färre i filmen än i boken. Till exempel är machokillen Valles homosexualitet och nya intressen borta. Man kan tolka det som att Sandors problem egentligen inte beror på att han är en kille som dansar. Kanske problemet är att han låter sig domineras. Skulle Idas problem gå att förklara i termer som inte är kopplade till att hon är tjej?

Karriärval i tonåren

Sandor slash Ida är en kärleksberättelse, men den handlar i lika hög grad om hur ungdomarnas framtidsutsikter är beroende av deras identitet under skoltiden. Det passar Idas tuffing-image att skolka från tråkiga lektioner. När hon får dåliga betyg övertygar hon gradvis både sig själv och andra om att hon är dum. Hennes skeva självbild har redan utslutit så många framtidsdrömmar att hon inte har något att kämpa för.

- I vilken mån påverkas till exempel vilken skola man väljer av vad ens kompisar tycker är viktigt? Som Idas helomvändning visar har man alltid möjlighet att ändra sig, även om det är svårt. När Valle kommer ut som bög i boken lägger han snart av med fotbollen. Kan man på högstadiet ha en identitet som förenar både typiska och ovanliga element (t ex vara sportkille, bög och serietecknare)? Man vinner valfrihet i framtiden – är det värt svårigheter i nuet?

Sandors problem är att mamman har valt framtidsdröm åt honom. Han ogillar bristen på frihet, samtidigt som han också

vet att professionella dansare måste börja unga för att få en chans. I boken påminner pappan honom åtminstone om att läsåmnena är viktiga de med och det viktiga genombrottet för Sandor att bli antagen till dansgymnasiet. I filmen är det som om Ida och Sandor skulle byta drömmar. Det är Sandor som tar ett jobb direkt efter nian, ett jobb som är lika beroende av en vacker och välfungerande kropp som fotomodellens.

- Instrumentalist inom klassisk musik, balettdansare och professionell atlet är några yrken som förutsätter att man ligger i hårdträning redan som barn. Att möjliggöra sådana yrkesval är alltså på ett sätt föräldrarnas ansvar. Det är tydligt att Sandor älskar att dansa, ändå slutar han. Varför? Hans mamma anklagar Ida – ligger det något i det? Vad är det som har förändrats när han börjar igen?

- För många vuxna i filmen är självbilden och identiteten kopplad till jobbet. Filmerna illustrerar också hur svårt det är att ha ett förhållande med någon som har en väldigt annorlunda vardag. Men kärleksfilmer slutar ofta i början på ett förhållande. Vad skulle hända sedan? Har Sandors och Idas förhållande en chans? Dels bor de ju i olika städer. Men om det skulle lösa sig – kan man vara ihop om en jobbar kväll och den andra går på gymnasiet om dagarna?

Chattspråk, talspråk, skriftspråk

En svårighet med ungdomslitteratur är att ungdomligt talspråk ofta ser onaturligt ut i skrift. Dels för att författaren inte riktigt vet hur tonåringar pratar, dels för att vi som läsare är vana vid att dialog ska skrivas på god svenska i hela meningar, trots att folk inte pratar så.

Så kallad chattsvenska kan bli ännu förfärligare när den flyttas från skärmen till en sida i en bok, bland annat för att Internetslang förändras ännu snabbare än vanligt tonårssnack. Kadefors uppnår en ganska bra balans i boken. Hon låter karaktärerna använda sig av verkliga slanguttryck och idiom, också sådana som innehåller svordomar eller engelska. Men när Sandor och Ida mejlar med varann gör de det på vanlig skriftspråkssvenska.

- Testa i små grupper att prata om något alldeles kort och skriva ner ordagrant vad alla säger. En grupp kan tänka sig en situation på rasten, en annan frukost hemma i en familj, en tredje kanske ett utbyte mellan kund och expedient i en affär. Skriv om samma dialog till vanligt skriftspråk. Vilket låter naturligare? Vilket är lättare att läsa?

- Eftersom Sandors föräldrar talar grammatikaliskt korrekt svenska, skiljer sig inte deras dialog i boken från hur Idas mamma eller balettläraren Paulina talar. På filmen hör vi samma ord uttalade med en stark brytning. Hur påverkar det vår uppfattning av karaktärerna? Sök konkreta effekter, positiva och negativa.

- Brev är alltid svårt på film. Vilka fördelar och nackdelar finns det med att använda en berättarröst för att läsa brevet? Hur skiljer det sig från upplevelsen att själv läsa samma brev i en bok? Skulle man kunna visa en brevväxling på film utan att använda berättarröster?

- Vad betyder egentligen "Sandor slash Ida"? Diskutera vad

snedstrecket i titeln står för. I många sammanhang kan det ju utläsas som "alias" (till exempel är Victor/Victoria en person i filmen med samma namn). Men man kan också separera motspar med ett snedstreck. Vad tror du det står för?

"Slash" är också smeknamnet på kultfenomenet "slashlitteratur". På nätet skriver många människor, majoriteten av dem unga kvinnor, så kallad "fan fiction" eller "fan fic", egna berättelser om karaktärer från teve, film och serier. När de berättelserna har romantiskt eller (ofta homo-) erotiskt innehåll kallas de slash, efter novellernas rubriceringar: Kirk/Spock, Aragorn/Arwen och så vidare. Fan fiction distribuerades förr mellan fansen i hemgjorda små tidningar (fansin). Internet har lett till en massiv explosion i fan fic. De populäraste amatörskribenterna kan ha tusentals läsare.

Tips på säker Internet

Sandor och Ida träffas i ett chattrum på nätet. Ute i världen är bägge låsta av sina sociala roller, men anonymiteten på nätet gör det möjligt för dem att kommunicera ärligt om sina verkliga känslor. Samtidigt frestas bägge att ljuga om sig själva. De flesta ungdomar känner till riskerna med pedofiler, men många är oförberedda på de mindre farliga lögnarna. Många förälskar sig i nätpersonligheter som inte finns på riktigt, andra råkar ut för skämtare som i värsta fall kan publicera information de fått i förtroende. Sandor och Ida bor i olika städer, men de kunde ju lika gärna ha gått i samma skola eller samma klass. I communities som Helgon och Lunarstorm är det ofta ganska enkelt att hitta folk man känner och det här är något som mobbare och skämtare lätt kan utnyttja.

Det enda sättet att vara säker är att aldrig lämna ut sin verkliga identitet på nätet (alltså namn, adress, telefonnummer). Det är viktigt att inse att folk också kan utge sig för att vara verkliga personer på nätet. Bara för att adressen går att kolla och tex en hemsida stämmer överens med vad den andra berättat är ju ingen garanti för att man verkligen talat med den personen.

Egentligen borde man träffa internet-bekanta ansikte mot ansikte före man lämnar ut sådant som sin adress. När man träffas ska det alltid ske på allmän plats bland folk och i sällskap av någon tredje person man litar på. Känns det dumt att ha någon med sig kan man placera sin säkerhetsvakt vid bordet intill på fiket. Eller ordna så att man "träffas av en slump" i rätt ögonblick.

- Sandor och Ida bryter mot en mycket viktig säkerhetsregel då de byter adress med varandra. Samtidigt var det smart av dem att inte skicka digitala bilder – de kan dyka upp var som helst på internet senare om det visade sig att den andra personen inte var att lita på. Fanns det något annat sätt för dem att byta bild utan att byta adress? Diskutera.

- Ett viktigt sätt att skydda sig är att kolla vilken information om en själv som finns tillgänglig på internet. Skriv in ditt namn i sökfönstret på Google.se. Vilken information kommer upp? Idrottsresultat? Skoltidningen? Semesterbilder? Testa sedan att googla ditt smeknamn, ditt mobilnummer eller namnet på ditt chattalias. Pröva också andra sökverktyg. Kan man hitta din adress eller telefonnummer på gulasidorna.se eller Eniros hemsida? Skulle det gå om man t ex visste ett förnamn på en av föräldrarna? Försök sedan hitta information om någon i klassen du inte känner särskilt väl. Undersök vad man behöver veta om

någon för att hitta dem på communities som www.Helgon.net, www.Skunk.se eller www.Lunarstorm.se

- Diskutera hur man kan skydda sig för pedofiler. Skulle man kunna tänka sig testfrågor för att kolla att den andra inte är äldre? Finns det saker som bara ungdomar vet om?

Produktionsuppgifter

Sverige 2005

Producent: Karl Fredrik Ulfung

Manus: Sara Kadefors

Regi: Henrik Georgsson

Fotograf: Anders Bohman

Musik: Tambourine Studios

Klippning: Stefan Sundlöf

I rollerna

Ida – Aliette Opheim

Sandor – Andrej Lunusjkin

Susanna – Matilda Ragnerstam

Therese – Camila Catalina Fernandez

Marie – Lia Boysen

Lukas – Daniel Larsson

Vanja – Rebecka Scheja

Ilona – Svetlana Rodina-Ljungkvist

Tibor – Georgi Staykov

Christina – Sara Zancotti

Tekniska uppgifter

Längd: 97 minuter

Ljud: Dolby SRD

Format: Cinemascope

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 4 februari 2005

Distribution

Sandrew Metrome, Box 5612, 114 86 Stockholm Tel: 08-762 17 00, fax 08-10 38 50 www.sandmet.com

